

Rob Brunia, Cor van Wijgerden

Handleiding voor schaaktrainers

Stap 3

Inhoud

Voorwoord.....	4	17: Sleutelvelden (2).....	127
De derde Stap.....	5	Aanvullende werkboeken	134
Leerstof in de derde Stap	6	Stap 3 extra	135
De opening	7	Stap 3 plus.....	136
Vooruitdenken	11	Stap 3 vooruitdenken	136
Kennis- en vaardigheid	12	Stap 3 mix	137
Huiswerk	13	Lessen voor het werkboek Stap 3⁺	
Trainingspartijen	14	1 ⁺ : Röntgen.....	138
Het bespreken van partijen		2 ⁺ : Gepende stukken	144
van kinderen.....	16	3 ⁺ : De randpion	152
Hulp.....	19	4 ⁺ : De tussenzet.....	157
Wedstrijdssystemen	21	5 ⁺ : Kwetsbaar in de opening	164
Diploma.....	23	6 ⁺ : Klein plan	170
Aanwijzingen voor gebruik		7 ⁺ : Mat.....	178
van de handleiding	24	8 ⁺ : Uitschakelen verdediging	184
Lessen voor het werkboek Stap 3		9 ⁺ : Minorpromotie.....	190
1: De opening afmaken	25	10 ⁺ : Ontwikkelen	194
2: Aftrek- en dubbelschaak	32	11 ⁺ : De penning.....	201
3: Aanval op geopend stuk	39	12 ⁺ : Verdedigen tegen mat	206
4: Mat door toegang	44	13 ⁺ : Het vierkant	211
5: Het vierkant	50	14 ⁺ : De aftrekaanval.....	217
6: Uitschakelen verdediging	56	Stap 3 vooruitdenken	221
7: Verdedig tegen dubbele aanval	61	Hulp bieden.....	223
8: Klein plan	67	Opgaven met diagram en	
9: Remise	74	stelling.....	224
10: Röntgen	80	Blindoefeningen.....	232
11: De opening	85	Begrippenlijst.....	236
12: Verdedig tegen penning	94	De Stappenmethode	240
13: Mobiliteit	101		
14: Sleutelvelden (1)	107		
15: Gepende stukken	111		
16: Dreigingen	120		

De derde Stap

We gaan er vanuit dat de lessen uit deze Stap alleen zinvol kunnen worden gevolgd door de kinderen als ze de voorafgaande stappen met goed gevolg hebben afgesloten. Dat houdt meer in dan een voldoende resultaat met het examen. De opgedane kennis moet door de leerlingen ook in hun partijen worden toegepast. Bij een onvoldoende vaardigheid werkt het aanbieden van nieuwe kennis eerder averechts.

In de inleiding van Handleiding Stap 2 is het te snel door de Stappen gaan al uitvoerig aan de orde geweest. Onvriendelijk gesteld: de praktijk heeft in veel gevallen meer oog voor het nummer van de Stap dan voor de reële vooruitgang van de leerling en zijn speelsterkte. Een schaaktrainer stelt op de website van zijn club: *“Gemiddeld doet iemand over stap 1 en 2 een jaar. Over stap 3 doet iemand gemiddeld 1,5 jaar. De hogere stappen duren al snel 2 jaar.”*

Iedereen zijn eigen aanpak maar als Stap 1 en 2 op de aanbevolen manier zijn doorlopen (en dan zijn we minstens twee jaar verder) dan kan Stap 3 zonder problemen in een jaar afgerond zijn. Voorwaarden om dat te bereiken zijn er wel. Vereist is een foutloze bordvisie in de uitgangstelling en een voldoende bordvisie een volle zet diep. Veel kennis moet geautomatiseerd zijn. In dat geval zijn de tactische onderwerpen in deze Stap geen enkel probleem. Er is immers veel voorkennis. Al eerder is gesteld: hoe meer voorkennis des te gemakkelijk nieuwe kennis opgenomen kan worden.

Voor de schaakwereld is de derde Stap van (levens)belang. Er zijn niet veel scholen die verder gaan dan Stap 2. De clubs moeten alleen verder. De gemiddelde leeftijd van Stap 3 zal niet ver van de overgang naar de middelbare school liggen. Dat is altijd al de tijd dat veel kinderen afhaken. Om dat verloop te stoppen moeten clubs fatsoenlijke aantallen leerlingen op dit niveau hebben. Dan is er kans dat een groot deel lid van de schaakvereniging blijft. Naast een goede instructie (logisch, schakers willen sterker worden) is het nodig dat clubs de leden naar toernooien begeleiden (Grand Prix toernooien in overvloed). Schaken is een echte sport!

Schaakverenigingen hebben al jaren een terugloop van het aantal senioren. Vers bloed is nodig en dat moet uit de jeugd komen. Het is daarom zaak om de jeugd zo lang mogelijk vast te houden, liefst zelfs tot Stap 4. Onvermijdelijk is dat - behalve de toppers die prijzen winnen - velen afhaken. Nu is het niveau van Stap 4 voldoende om later weer terug te keren in het verenigingsleven. De groep met een Elo van 1500-1800 is groot. Met Stap 2 niveau is herintreden nauwelijks een optie, je krijgt keer op keer een nul aan je broek. Dan is de pret snel voorbij.

Leerstof in de derde Stap

Ook in deze Stap komen onderwerpen uit alle fasen van een schaakpartij weer aan bod: de opening, het middenspel en het eindspel. Bij de onderdelen tactiek (direct ‘winnen’), positiespel (gezonde zetten spelen en langzaam de stelling versterken, in ieder geval niet verzwakken), verdedigen (verlies voorkomen) gaan we verder waar we in de tweede Stap gebleven zijn. Qua moeilijkheidsgraad ontlopen de tweede en derde Stap elkaar niet veel. Bij het begin van de ontwikkeling van de Stappenmethode in 1985-1987, voordat er ook maar iets was uitgegeven, waren de twee nog één. Dat was gebaseerd op de diepte van combinaties voor dit niveau: 1½ zet diep (3 halve zetten of 3 ply): wit zet, zwart antwoordt, wit scoort. De splitsing in twee delen baseerden we op belangrijkheid, nut, frequentie in partijen, moeilijkheidsgraad en variatie. Dat betekent dat enkele relatief makkelijkere onderwerpen die niet zo vaak in partijen opduiken pas in Stap 3 behandeld worden.

De behandeling van tactische thema’s van drie halve zetten diep wordt afgerond. Bekende thema’s worden uitgebreid en verdiept. Alleen ‘insluiten’ is nieuw.

Om de leerlingen in ‘rustige’ stellingen gezonde zetten te laten spelen is er aandacht voor ‘klein plan’ (les 8). Dankzij ‘activiteit’ en ‘kwetsbaarheid’ (net als in Stap 2) hebben de leerlingen enig houvast bij de beoordeling van een zet. Zie les 8.

Enkele nieuwe vormen om remise maken vinden we in les 9. Alleen de manieren die echt in de partijen van de leerlingen voorkomen, worden behandeld.

We starten met de behandeling van theoretische eindspelen met de pionneindspelen. De stellingen zijn leeg (meestal slechts één pion) maar toch is dit voor velen lastiger dan je zou verwachten. Ruimtebeheersing speelt een grote rol.

Verdedigen komt terug in 4 lessen. Makkelijk is het verdedigen tegen de combinaties dubbele aanval en penning. De les ‘verdedigen tegen mat’ breidt de bestaande kennis uit. Leerzaam is les 16: Dreigingen. Wat wil de tegenstander?

Twee aspecten van de bordvisie krijgen extra aandacht: gepende stukken en röntgenwerking. De beperkte werking van een gepend stuk wordt in partijen nogal eens gemist. Een gepend stuk kan meestal niet spelen en verricht dus nauwelijks taken. Soms ook weer wel: nieuw is de ontpenning.

Röntgen is nodig bij de röntgena aanval en het röntgenschaak (les 10) en de röntgendekking (les 1⁺). De laatste is niet voor iedereen vanzelfsprekend. Blijft een onderwerp over dat we wat uitgebreider bespreken.

4

Mat door toegang

DOEL VAN DE LES

- vaardigheid verhogen om een partij te beëindigen

RELEVANTE VOORKENNIS

- mat in een en twee

VERWERVING

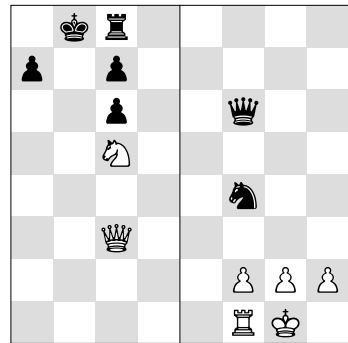
Begrippen

toegang, pionnenmuur, bres

Instructie

Tot dusver hadden de stukken in stellingen met mat in twee directe toegang tot de vijandelijke koning. Voor het opruimen van die kennis kunnen enkele stellingen ‘mat in twee’ uit de tweede stap worden herhaald.

Nu gaan we over naar het mat zetten van de koning die ‘veilig’ achter zijn pionnen in de rokadestelling staat. In het diagram (⇒) staan aan beide kanten twee rokadestellingen. Links is zwart door de verzwakte koningsstelling geheel kansloos. Een dameschaak op de b-lijn voldoet. Rechts kan zwart alleen maar mat dreigen met **1. ... Dg5**. Niets aan de hand na **2. g3**.

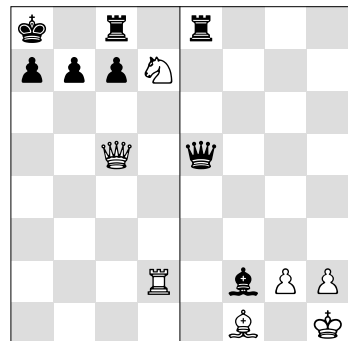

Toegang

Een slimme aanpak is nodig om een opening in de pionnenmuur te maken zodat de koning onbeschermd komt te staan. In beide helften van het diagram (⇓) staan de randpionnen in de weg en moeten verdwijnen.

In het linkerdeel wint wit met **1. Dxa7+ Kxa7**
2. Ta2#.

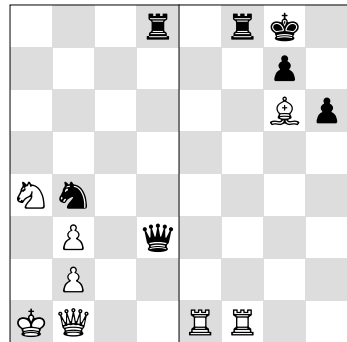
Rechts werkt een soortgelijke aanpak: **1. ... Dxb2**
2. Kxb2 Th8#.

In beide gevallen schiet de aanvaller met een offer een bres in de pionnenmuur. Hij verschaft zich met **slaan** toegang en lokt de vijandelijke koning in het open veld. De verdediger heeft geen keus en speelt gedwongen zetten.

De plaats van de pionnen om de koning kan natuurlijk ook door stukken worden ingenomen. Ook dan kan een offer de beslissing brengen, maar een gewone ruil kan eveneens voldoende zijn.

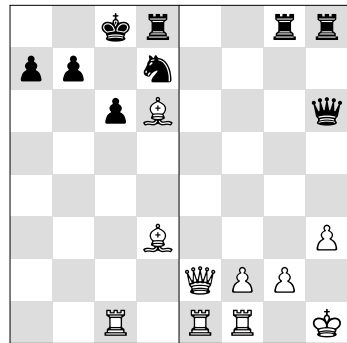
Links in het diagram (↑) ruilt zwart de dames en zet vervolgens mat: **1. ... Dxb1+ Kxb1 2. Td1#**. Rechts ruilt wit de torens en geeft mat: **1. Txf8+ Kxf8 2. Te8#**.

Weglokken met slaan

Welke pion in het diagram (⇒) voorkomt dat wit mat geeft? Pion b7. Die moet opgeruimd maar die pion kan wit niet slaan. Nu is er een tweede manier om toegang tot de koning te krijgen. De pion die de koning beschermt, lokken we weg met een offer. Dat kan met en zonder slaan.

Links heeft de zwarte koning geen speelruimte. Wit slaat toe met een torenoffer: **1. Txc6+ bxc6 2. La6#**. Wijs op het matbeeld met twee lopers. Bij het mat zetten met toegang komen steeds dezelfde matbeelden terug. Het loont zich om die te onthouden.

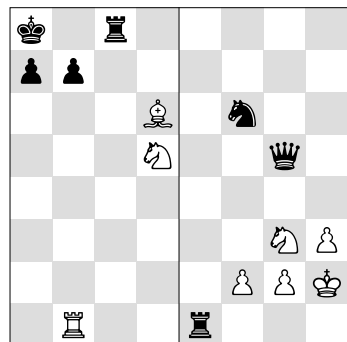

Rechts komt het matbeeld met twee torens op het bord. Zwart moet de g-pion weglokken met **1. ... Dxb3+ 2. gxb3 Txb3#**.

Weglokken zonder slaan

Links in het diagram (↓) speelt wit **1. Pb6+**, zwart moet slaan, **1. ... axb6** en nu is de koning bereikbaar met **2. Ta1#**.

Rechts ziet de witte koningsstelling er meer dan stevig genoeg uit maar schijn bedriegt. Zwart

dwingt een gaatje naar de witte koning af met **1. ... Pg4+**. Het is mat na **2. hxg4 Dh4#**.

Weglokken zonder schaak

De twee voorbeelden in het diagram (↑) zijn lastiger omdat de eerste zet niet met schaak is. De verdediger heeft de keuze op welke manier hij mat gaat.

Links heeft wit na **1. ... Da3** geen kans op ontsnappen. Hij gaat mat na **2. bxa3 Tb1#**. Op elke andere zet volgt **2. ... Dxb2#**.

Rechts ligt 1. Lxh7 voor de hand om na 1. ... Kxh7 met de dame of de toren op de h-lijn mat te geven. Slaan is niet verplicht en na 1. ... g5 is niet te zien hoe wit verder komt. Zwart heeft ineens veel verdedigers en materiaal teruggeven kan geen kwaad.

Juist is de fraaie zet **1. Dg6** waarna mat onvermijdelijk is.

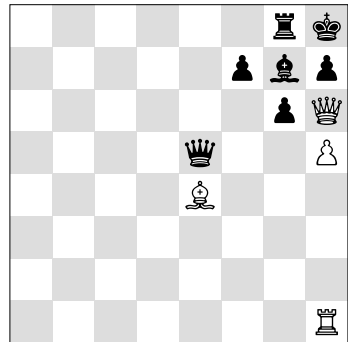
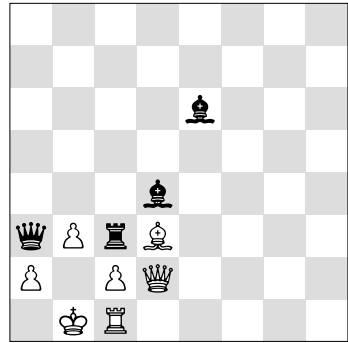
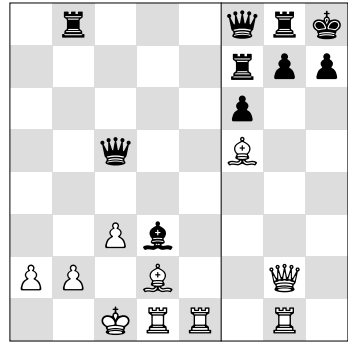
Aftrek- of dubbelschaak

Een nieuw onderwerp geeft soms mogelijkheden om een reeds behandeld onderwerp te herhalen. Toegang en aftrek- of dubbelschaak kunnen goed samengaan.

In het diagram (⇒) kan zwart zich geen toegang verschaffen door 1. ... Txb3+ want na 2. cxb3 staat b2 gedekt. Het slaan op b3 moet met tempo gebeuren en dat kan met lokken gevolgd door een dubbelschaak. Correct is **1. ... Db2+ 2. Kxb2 Txb3#**.

In het diagram (⇓) is de witte dame in gevaar en hij heeft dus geen tijd voor 1. hxg6 vanwege 1. ... Lxh6. dus slaat wit toe met **1. Dxx7 Kxx7 2. hxg6#**.

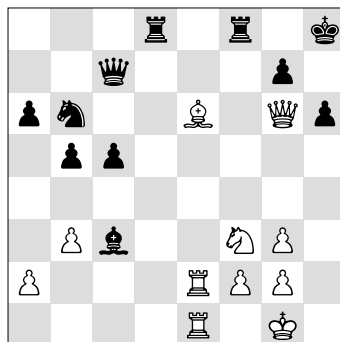
Het kennen van verschillende matbeelden is een enorme hulp bij het mat zetten. Verzin er samen met de leerlingen een paar. Neem steeds een stukkenpaar met een kenmerkend matbeeld (bijv. ♖♗, ♕♖, ♗♘, ♖♗, ♗♘, ♘♙).

Zoekstrategie

De zoekstrategie voor het oplossen van de opgaven behandelen we met behulp van het diagram (↑).

1. De koning is het doel.
2. Zoek naar een matbeeld. De geheugensteun en de matbeelden op het oefenblad kunnen helpen!
3. Welke pion staat in de weg? Sla die pion of lok hem weg.
4. Geef mat!

Wit bereikt niets met 1. Lf5 Txf5. De zwarte h-pion moet verdwijnen. Na het juiste **1. P_g5** dreigt er mat op h7 dus moet zwart slaan: **1. ... hxg5 2. Dh5#**.

VERWERKING

Geheugensteun

Werkboek

Mat in twee: Toegang: A

Uitleg: Dit oefenblad bestaat uit matbeelden met twee torens en met dame en loper. Dat kunnen we aangeven maar beter is de leerlingen dat zelf laten ontdekken.

Fout: De oplossing leidt niet tot mat.

Hulp: Weinig hulp is in het algemeen vereist, eventueel kan op het gewenste matbeeld worden gewezen.

Fout: Stelling 10 wordt niet gevonden. De oplossing begint met een 'stille zet', geen slagzet of schaak.

Hulp: De stelling laat slechts één soort matbeeld toe en daartoe staat pion g6 in de weg. Die kan hardhandig worden verwijderd met 1. P_{xg}6 maar dat leidt na 1. ... f_{xg}6 tot niets. Vraag naar een andere manier (weglokken).

Mat in twee: Toegang: B

Uitleg: Dit oefenblad bestaat uit matbeelden met toren en paard en met toren en loper.

Fout: Stelling 5 wordt foutief opgelost. Er zijn veel 'afleidende' zetten en de bezet is een stille zet. Verder zijn er matbeelden met dame + loper of

paard mogelijk.

Hulp: Laat de leerling zijn antwoorden zelf weerleggen. Velen proberen het matbeeld met de dame op h7, maar 1. Dh4 h6 leidt niet tot mat. De damezet 1. Dg6 kost een dame en wordt daarom te snel verworpen. Vraag de leerling de zet iets langer te bekijken.

□ *Mat in twee: Toegang: C*

Uitleg: Dit oefenblad bestaat uit matbeelden met twee lopers en met gemixte matbeelden.

Fout: De oplossing leidt niet tot mat.

Hulp: De matbeelden zijn iets moeilijker omdat meer stukken nodig zijn voor het mat. Zet een soortgelijk matbeeld op een echt bord als het gevraagde.

□ *Mat in twee: Toegang: D*

Uitleg: Een oefenblad waarop het toegang verschaffen gevolgd wordt door een aftrek- of dubbelschaak. Een nuttige herhaling en niet al te moeilijk.

Fout: De oplossing is fout.

Hulp: Nog een keer laten proberen voordat er hulp geboden wordt. Mogelijke vraag: "Waar staat een batterij."

ANTWOORDEN

□ *Mat in twee: Toegang: A*

1) 1. Dxa7+ Kxa7 2. Ta2#	7) 1. Txc6+ bxc6 2. Da6#
2) 1. ... Pg4+ 2. fxg4 Th3#	8) 1. ... Txx2+ 2. Kxx2 Dh4#
3) 1. Dxx7+ Kxx7 2. T1h7#	9) 1. Lxb7+ Kxb7 2. Dc6#
4) 1. Pe6+ fxe6 2. Tf1#	10) 1. Ph5 gxx5 2. Dxx7#
5) 1. Dh6+ gxx6 (1. ... Kg8 2. Te8#) 2. Te8#	11) 1. Pg5+ hxx5 2. Dh5#
6) 1. Dxx6+ (1. Txx6+ Kg8!) 1. ... Lxx6 2. Txx6#	12) 1. Txe6+ (1. ... Kd8 2. Df8#) 1. ... fxe6 2. Df6#

□ *Mat in twee: Toegang: B*

1) 1. Txx6+ gxx7 2. Tg8#	6) 1. Dc8+ (1. Pc7+ Kb8) 1. ... Lxc8 2. Pc7#
2) 1. Dxx7+ Kxx7 2. Th3#	7) 1. Dxd8+ Kxd8 2. Te8#.
3) 1. ... Dxa2+ 2. Kxa2 Ta8#	8) 1. ... Txx2+ (1. ... Te1+ 2. Pfl) 2. Kxx2 Th8#
4) 1. Dxx7+ (1. Pg6+? hxx6) 1. ... Kxx7 2. Th2#	9) 1. Dxf5+ (1. Dg2 Lxc5) 1. ... exf5 2. Tg8#
5) 1. Dg6 (1. Dh4 h6; 1. Pxx7 Pf5; 1. Lxx7 Te7) 1. ... hxx6 2. Th3#	

- 10) 1. Pd6+ Lxd6 2. Ld7# Kxa6 2. Ta8#
 11) 1. Dxa6+ (1. ... bxa6 2. Ta8#) 1. ... 12) 1. ... Da3 2. bxa3 Tb1#

□ *Mat in twee: Toegang: C*

1) 1. Dxa6+ (1. Lg2 La7) 1. ... bxa6 2. Lg2#	6) 1. ... Db1+ 2. Pxb1 Lc4#
2) 1. Dxf7+ (1. Lb3 Tf8) 1. ... Kxf7 2. Lb3#	7) 1. Txg7+ Kxg7 2. Dg2#
3) 1. Dxe6+ (1. Pb5 Dxb2+ 2. Kxb2 hxb5+) 1. ... fxe6 2. Lg6#	8) 1. ... Pf3+ 2. gxf3 Tg8#
4) 1. ... Dxc3+ (1. ... Df5 2. Lb3; 1. ... La3 2. Pb1) 2. bxc3 La3#	9) 1. ... Pg4+ 2. hxg4 Th6#
5) 1. ... Df3+ 2. gxf3 Lh3#	10) 1. Dxb5 (1. Lxg6 fxg6) 1. ... gxh5 2. Lh7#
	11) 1. ... Dxb3 2. gxh3 Lf3#
	12) 1. ... Dxf2+ 2. Kxf2 Lc5#

□ *Mat in twee: Toegang: D*

1) 1. ... Dxb2+ 2. Kxb2 Le3#	7) 1. ... Dxa2+ 2. Dxa2 c2#
2) 1. Dxa7+ Kxa7 2. Pc5#	8) 1. ... Dxa2+ 2. Kxa2 axb3#
3) 1. Txh7+ Kxb7 2. Df5#	9) 1. ... Pxf2++ 2. Kg1 Ph3#
4) 1. Dxb7+ Kxb7 2. Le7#	10) 1. Lxb7+ Kxb7 2. c8D#
5) 1. Pxc6+ bxc6 2. Pd7#	11) 1. Pf6+ gxf6 2. Pxf7#
6) 1. ... Dxb2+ 2. Kxb2 Pf5#	12) 1. ... Dxf2+ 2. Kxf2 Te4#

Aanvullende werkboeken

In 1987 toen de eerste oefenbladen van Stap 3 verschenen was er naast enthousiasme en bijval ook wel twijfel. Moeten de kinderen zoveel opgaven maken? De tijd heeft geleerd dat die vraag een positief antwoord heeft. Begin deze eeuw kwam dan ook het steeds vaker het verzoek: “Kun je niet meer maken?” Dat resulteerde aanvankelijk in twee nieuwe aanvullingen, de extra en plus werkboeken. Later zijn daar de series vooruitdenken (voorlopig beperkt tot 2 boeken) en mix (5 boeken) nog bijgekomen.

Meer oefenmateriaal heeft verschillende voordelen:

- Veel leerlingen gaan na het doorlopen van een stap direct door naar de volgende. De speelsterkte houdt meestal geen gelijke tred, zij passen het geleerde nog onvoldoende in hun partijen toe. De leerlingen zouden eerst meer moeten spelen. Dankzij de aanvullende werkboeken kunnen leerlingen op vrijwel hetzelfde niveau meer oefenen en zodoende kunnen zij langer over een stap doen. Belangrijk is dat de moeilijkheidsgraad niet al te snel oploopt. Het euvel van (te) snel doorgaan naar de volgende stap kan op deze manier enigszins tegengegaan worden.
- De mogelijkheden om te differentiëren zijn enorm uitgebreid. Dat geldt voor de zwakkeren (extra oefenen op hetzelfde thema) en voor de beteren (meer en moeilijkere opgaven).
- Herhalen! We vergeten als we niet herhalen dus we moeten herhalen om niet te vergeten.
- Verdiepen! Sterkere schakers (Stap 4 en hoger) zouden moeten nagaan op welke onderdelen ze op lager niveau nog zwaktes hebben. Soms komt dat inzicht pas bij de training van de eigen kinderen. Een vriendelijke mail van een gebruiker:
“U hield eens een praatje in Wijk aan Zee, waar ik vertelde dat ik heel wat werkboeken had doorgewerkt, maar dat ik in Stap 5⁺ was gestopt omdat ik de opgaven te moeilijk vond. Uw diagnose was dat ik te weinig had herhaald in eerdere stappen. Ik heb niet veel gedaan met die opmerking, maar mijn ervaring met Stap 2 mix toont aan dat u gelijk had. Ik doorzie deze relatief eenvoudige stellingen niet onmiddellijk; ik begrijp de grote lijn en de tactieken, maar het proces is niet voldoende geautomatiseerd. Dat wordt problematisch bij ingewikkelde stellingen.”

Stap 3 plus

In 1985 kwamen beide auteurs voor het eerst bij elkaar om een nieuwe methode te maken. Het duurde nog enkele jaren voor de eerste handleidingen (1988) en werkbladen (1987) verschenen.

De gemaakte indeling van de leerstof voldeed prima maar 15 jaar ervaring leerde dat een enkel essentieel onderdeel niet aan bod kwam. Dat was het belangrijkste motief voor de reeks plusboeken.

In het werkboek Stap 3 plus is aandacht voor:

- nieuwe onderwerpen
- onderwerpen die door plaatsgebrek maar weinig aandacht hebben gekregen in de normale tweede stap
- het verdiepen van belangrijke onderwerpen
- onderwerpen uit een vorige stap op een hoger niveau
- oefeningen om vaardigheid te verhogen (m.n. de bordvisie)

We behandelen alle onderwerpen in 14 pluslessen. Sommige kunnen kort zijn. Zaak is dat de leerlingen op de juiste manier de opgaven moeten kunnen maken. Helemaal geen instructie geven, is niet aan te bevelen.

Voor het plusdeel zijn ook (proef)examens en een diploma beschikbaar.

Stap 3 vooruitdenken

Lieve help, vooruitdenken, is dat niet te veel gevraagd voor de min of meer beginnende schaker? Nee, zeker niet. Het gegeven dat veel trainers de vaardigheid zelf niet zo goed beheersen is geen argument om zich er niet aan te wagen. Het is verbazingwekkend hoe snel kinderen, na een aarzelende start, vooruitgang op dit gebied boeken.

De verscheidenheid aan opgaven in het werkboek Stap 3 vooruitdenken is groot. Een deel van die oefeningen gebruikte Rob Brunia al voordat er zelfs sprake was van de Stappenmethode. Het onderwerp ‘vooruitdenken’ is mondjesmaat in de handleidingen terecht gekomen. Pas in 2005 kwam Rob terug op het idee om meer met deze en andere vaardigheden te doen. Niet veel later overleed hij helaas. Het idee bleef sluimeren en mede dankzij de inspirerende inzet van Boris Friesen is het idee alsnog gerealiseerd.

Voor werkboeken ‘plus’ en ‘vooruitdenken’ staat in het resterende deel van dit boek een handleiding (resp. pagina 138 en pagina 221).

Stap 3 mix

De mixboeken hebben het cijfer van de Stap. Dat geeft het niveau van de oefeningen aan. Dat wil niet zetten dat een mixboek van een een lagere Stap niet meer de moeite waard zou zijn. In de handleiding staat bij de moeilijkere oefeningen (aangegeven met ♁♁ of ♁♁♁) dat later in de cursus of zelfs in een volgende stap dit goede oefeningen zijn om op terug te grijpen. Dat geldt ook enigszins voor de andere aanvullende werkboeken. Een mixboek kan zonder meer nuttig zijn voor een lagere Stap.

De variatie in de mixboeken is groter dan de gemixte opgaven in de andere werkboeken. Alle behandelde thema’s komen terug, ook die van het plusdeel. Er zijn keuzevragen en opgaven met een variant onder het bord .

Het boek sluit af met ‘mat in twee problemen’. Het oplossen van dergelijke problemen is nuttig. Ze zijn pas sinds 2004 in de werkboeken opgenomen (aanvankelijk alleen in Stap 4 plus). Nu duiken ze al vanaf Stap 2 op.

Wat leert de leerling:

- Flexibel denken. De aanpak verschilt per opgave: mat dreigen, vluchtvelden nemen, vluchtvelden geven. Eerst vaststellen wat het probleem is en pas dan aan de hand van gegevens naar de oplossing zoeken.
- Rekening houden met niet alleen de sterkste verdediging maar met alle mogelijke alternatieven.
- Tijd is essentieel. Tempoverlies is verboden.
- Leren anticiperen op de zet(ten) van de tegenstander.
- Sjablonen vermijden (geef maar schaak dan wordt het wel mat).
- Kandidaatzetten bepalen, dan sorteren, vergelijken en een keuze maken.

Het doel van problemen is duidelijk: mat in twee. Moeilijke opgaven kunnen door iedereen opgelost worden (wel even doorzetten). In de meeste stellingen is het aantal te onderzoeken zetten laag zodat via eliminatie er altijd wel een oplossing uit komt rollen. De leerling ziet in dat hij niet te snel moet denken dat iets niet kan.

De resultaten van gemixte oefeningen geven precies aan welke onderdelen zwak zijn. Een dergelijk onderdeel moet dan nogmaals aandacht krijgen. Onvoldoende beheersing op laag niveau blijft terugkomen in de partijen.

De Stappenmethode

Van de Stappenmethode zijn de volgende boeken verkrijgbaar:

HANDLEIDINGEN

Handleiding voor schaaktrainers

Stap 1, Stap 2, Stap 3, Stap 4, Stap 5

WERKBOEKEN

Basis werkboeken

Opstapje 1, Opstapje 2, Stap 1, Stap 2, Stap 3, Stap 4, Stap 5, Stap 6

Extra werkboeken

Stap 1 extra, Stap 2 extra, Stap 3 extra, Stap 4 extra, Stap 5 extra, Stap 6 extra

Plus werkboeken

Stap 1 plus, Stap 2 plus, Stap 3 plus, Stap 4 plus, Stap 5 plus

Vooruitdenken werkboeken

Stap 2 vooruitdenken, Stap 3 vooruitdenken

Mix werkboeken

Stap 1 mix, Stap 2 mix, Stap 3 mix, Stap 4 mix, Stap 5 mix

ZELFSTUDIEBOEK

Instructieboek

Stap 6

Raadpleeg voor meer informatie, nieuwe uitgaven, prijzen en wijze van bestellen de website: www.stappenmethode.nl

Software (begin 2018 alleen Windows)

De Stappenmethode is ook op cd of als downloadversie verkrijgbaar.

Chess Tutor Stap 1, Stap 2 en Stap 3

Demo: www.chesstutor.eu

